

ЧЕТИРИ КОЛЕКТИВНИ МОНЕТНИ НАХОДКИ ОТ „ГРАДИЩЕТО“ КРАЙ РИБЕН

Сергей ТОРБАТОВ

В северозападните покрайнини на с. Рибен (Община Долна Митрополия, Плевенска област), върху хълмообразен полуостровен издатък в края на високото плато над десния бряг на р. Вит, се намират останките от древно укрепление, известно в локалната топонимия под името „Градището“. Дълго време за неговата хронология се съдеше по случайни находки, действително произхождащи или само предположително отнасяни към територията му (Кацаров 1911, 180-181; Филов 1911, 276, 278; Велков 1921, 70; Seure 1925, 29-30; Велков 1922, 213-214; Велков 1926, 156-157; Велков 1926/27, 61-68; Велков 1928/29, 372-373; Герасимов 1952, 404), а от последните две десетилетия на XX в. в научната книжнина започна настойчиво да се прокарва тезата, отъждествяваща го с римската пътна станция *Ad putea*, разположена между Ескус и Сторгозия по трасето на стратегическия път от Ескус за Филипопол (Митова-Джонова 1979, 60; Маджаров 1990, 21; Маджаров 2004, 36-38).

Поради зачестилите иманярски набези, а и с оглед перспективите на това място за развитие на културен туризъм, през 2013 г. Община Долна Митрополия инициира започването тук на редовни археологически разкопки. Резултатите още от първите три кампании (2013-2015 г.) практически обезсмислиха споменатата по-горе локализационна хипотеза. На базата на множество аргументи от пряко и косвено естество проучвателите достигнаха до заключението, че доста преди мястото да бъде укрепено, тук е съществувал храм, построен през II или III в. Разкритите от тях фортификационни останки са определени като принадлежащи на една самостоятелна стражева кула, която впоследствие е била вписана в укрепителната система на новоизградено късноантично укрепено селище или кастел. Докладвани са и изолирани находки от ранно-желязната епоха и средновековието (X-XI в.) (Бънов 2014, 330-333; Бънов, Дяков, Найденов 2015, 441-444; Бънов, Дяков 2016, 469-473).

Археологическите разкопки през 2016 г. значително обогатиха досегашните представи за обекта (Торбатов, Бънов, Иванова 2017). Те внесоха съществени допълнения и корекции, касаещи общата хронология на „Градището“, стратиграфията и вътрешната периодизация на регистрираните на неговата територия културни напластявания, както и тяхната функционална и културно-историческа интерпретация¹. Установено беше, че първоначалното заселване на хълма е станало още в края на неолита/началото на халколита. Над руините на селището от ранния халколит беше открит гроб с вероятна датировка в ранната бронзова епоха. През I хил. пр. Хр. хълмът (или поне част от него) е бил използван с различен интензитет за извършване на култови дейности. Специфичните скални изсичания, регистрирани в голямо количество в южната част на „Градището“, предположително се интерпретират като част от инфраструктурата на тракийско светилище, което е продължило да действа до II-I в. пр. Хр. През II-III в. върху неговите останки е бил изграден монументален храм комплекс с ордерна архитектура. По неизвестни засега причини комплексът е престанал да функционира около края на III в., когато редом с неговите руини и със иззетия от тях строителен материал е била издигнат *burgus* – голяма стражева кула със стандартен за епохата архитектурен облик. Около средата на IV в. край бурга възниква и бързо се развива благоустроено укрепено селище, което преживява тежък катаклизъм през последната четвърт на същия век. Наскоро след това обаче животът в него се възобновява и продължава до към средата на V в. Близо пет столетия хълмът пустее, но през X в. върху него възниква ново селище – сега вече българско, което просъществува до към края на XII в. Още от времето на турското робство градището е служило на околното население като удобна кариера за добив на строителен материал – практика, продължила чак до към средата на XX в.

От особено значение за задоволителното разрешаване на проблемите с хронологическата прецизация е извършената от автора цялостна научна обработка на придобития в хода на кампанията през 2016 г. многочислен монетен материал, открит в огромното множество от случаите в сигурен археологически контекст. Част от него съставляват четири колективни находки, които са и обект на тази работа. Три от тях датират от късноримския период, а четвъртата – от времето на Второто българско царство.

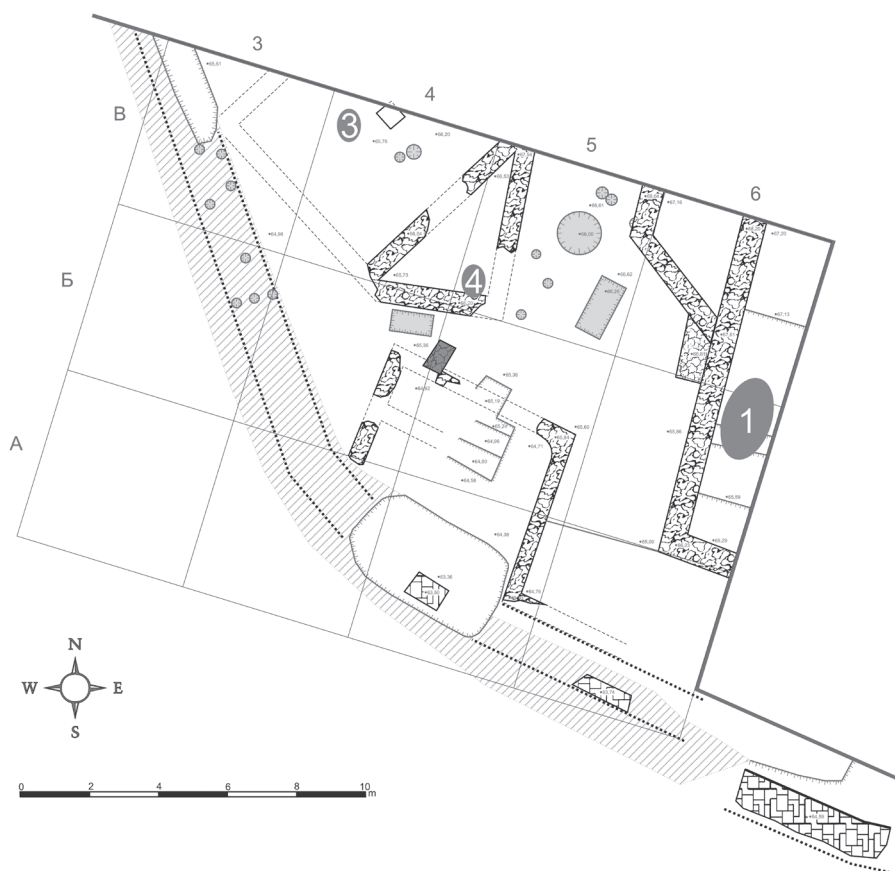
Колективна находка № 1

Находката произхожда от сграда, разположена в най-южната част на „Градището“ (фиг. 1). Състои се от 88 късноримски бронзо-

¹ Тези въпроси ще бъдат обстойно коментирани в друга публикация.

ви монети от дребен номинал ($\text{Æ } 3$ и $\text{Æ } 4$), събрани на площ от около 2 m^2 от нивелационен пласт, чрез който е било оформено новото подово ниво в приземния етаж на въпросната сграда, след нейното първо опожаряване и частично разрушаване. По всяка вероятност монетите са били съхранявани в контейнер от нетраен материал на горния етаж и след рухването на неговия под са се разпилели. При възстановяването на сградата наскоро след това, те са се оказали „втъпкани“ в пласт от деструкции и специално насипана за подравняване на терена стерилна сива пръст.

Макар че всички монети са горели, само две от тях (кат. № 87-88) са напълно обезличени и не подлежат на никакво определение. Запазените надписи и изображения върху 71 от екземплярите позволяват сигурно отнасяне към владетелски монетосечения и засвидетелствани в тях типове, а в 41 от случаите – и към конкретни емисии в продукцията на различни имперски монетарници. Състоянието на останалите 15 монети предлага по-ограничени

Фиг. 1. План на Сектор 6 с местонамирането на колективни монетни находки № 1, 3 и 4.

Лугдунум	Рим	Аквилея	Сисция	Сирмиум	Тесалоника	Хераклея	Константинопол	Кизик	Никомедия	Антиохия
1	1	2	17	2	8	2	3	6	1	1

Таблица I. Разпределение на монетите от колективна находка № 1 по монетарници.

възможности за идентификация. Така например, според характерния реверсен тип (*VICTORIA AVGG*), една от тях (кат. № 2) несъмнено е била емитирана в Аквилея или Сисция в периода 341-346 г., от името на Констанс или Констанций II. Две монети с изличени надписи върху лицевата страна (кат. № 22-23) принадлежат към типа *SPES REIPVBLICE*, сечен между 355 и 361 г. за Констанций II и Юлиан II (за последния – в качеството му на цезар). Реверсните типове *SECVRITAS REIPVBLICAE* и *GLORIA ROMANORVM* (8) със сигурност свидетелстват за принадлежността на други II екземпляра (кат. № 76-86) към монетосеченето от периода 364-378 г. Към същия времеви интервал се отнася и последната от коментираните монети (кат. № 75), от запазеното начало на надписа върху лицевата страна на която е видно, че тя е била отсечена с името на Валентиниан I или Валент.

Върху 43 монети от находката се разпознават означенията на десет монетарници в пределите на Римската империя. Към тях трябва да бъде прибавена още една – тази в Лугдунум, съкращението на чието име не е запазено, но чиято идентификация е несъмнена, предвид специфичните допълнителни знаци върху реверсното изображение на един от екземплярите (кат. № 28). Прави впечатление осезаемият дял на продукцията на Сисция, както и общият превес на емисиите на западните монетарници над тези на източните (таблица I).

С изключение на неопределимите и на два екземпляра с малко по-ранна датировка (341-346 г.), монетите от находката компактно се разполагат в хронологическия диапазон от 351 до 378 г. Липсват емисии само от 361-363 г., а тези от периода 364-378 г. чувствително преобладават (67 %). Предвид размера, находката едва ли може да се разглежда като продукт на съзнателно трезориране. По-вероятно е тя да се явява налична парична маса, предназначение

на за текущи разходи, която е била изгубена вследствие на преживяното бедствие.

КАТАЛОГ

Констанс

1. А. CONSTANS – P F AVG. Бюст с лавров венец, надясно.
Оп. VICTORIAEDDAVGQNN (в средата – изправена клонка). Две Викории една срещу друга, с венци.
 В отреза – SMTSA
 Æ 3; †; горяла; 15,5/16,1 мм; 1,30 г
 Тесалоника, 341-346 г.; LRBC I, no. 863
 Пол. инв. № 58/86 (**табло XXXI.1**)

Констанс или Констанций II

2. А. Изличен надпис. Бюст с лавров венец, надясно.
Оп. Тип VICTORIA AVGG. Виктория в ход наляво, с венец и палмова клонка.
 Æ 4; ♯; горяла, части от периферията липсват; 14,5/15,4 мм; 2,06 г
 Аквилея или Сисция, 341-346 г.
 Пол. инв. № 58/59 (**табло XXXI.2**)

Констанций II

3. А. [D N C]ONSTAN – TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. [SPES] REI – [PV]BL[ICE]. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
 Æ 4; ♯; горяла; 15/16,1 мм; 1,50 г
 Нечетлива монетарница, 355-361 г.
 Пол. инв. № 58/1

4. А. D N CONSTAN – TIVS [P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. [SPES REI] – PVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
 Æ 4; †; горяла, част от периферията липсва; 15,2/17,4 мм; 2,10 г
 Нечетлива монетарница, 355-361 г.
 Пол. инв. № 58/8

5. А. D N CONSTAN – TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. [SPE]S REI – [PVBLICE]. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
 Æ 4; †; горяла; 15/16,5 мм; 2,66 г
 Нечетлива монетарница, 355-361 г.
 Пол. инв. № 58/9 (**табло XXXI.3**)

6. А. [D N C]ONSTAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип SPES REIPVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
 Æ 4; †; горяла, запазена е малко повече от ½ от ядрото; 16,5 мм; 1,47 г
 Нечетлива монетарница, 355-361 г.
 Пол. инв. № 58/5

7. А. [D N CON]STAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип SPES REIPVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
 Æ 4; †; горяла; 15/16,1 мм; 1,99 г
 Нечетлива монетарница, 355-361 г.
 Пол. инв. № 58/6

8. А. [D N CO]NSTAN – TIVS [P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип SPES REIPVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.

Æ 4; †; горяла, част от периферията липсва; 14,7/17,1 мм; 1,04 г

Нечетлива монетарница, 355-361 г.

Пол. инв. № 58/7

9. A. [D N CONSTAN – TIVS] P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип SPES REIPVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.

Æ 4; †; горяла, части от периферията липсват; 17 мм; 1,72 г

Нечетлива монетарница, 355-361 г.

Пол. инв. № 58/10

10. A. D N CONSTAN – TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

В отреза – [SM]TSA

Æ 3; †; горяла, части от периферията липсват; 18,1 мм; 1,41 г

Тесалоника, 351-354 г.; LRBC II, no. 1683

Пол. инв. № 58/14

11. A. D N CONSTAN – TIVS [P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник; в лявото поле – M ·

В отреза – CON[SA]).

Æ 3; †; горяла; 15,8/17 мм; 1,52 г

Константинопол, 351-361 г.; LRBC II, nos. 2496, 2498

Пол. инв. № 58/23

12. A. D N CONSTAN – [TIVS] P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. [FE]L TEMP – REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

В отреза – SMK[A]

Æ 3; †; 16,6/17,5 мм; 2,23 г

Кизик, 351-361 г.; LRBC II, nos. 2496, 2498

Пол. инв. № 58/15 (табло XXXI.4)

13. A. D N CONSTAN – TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. [FE]L TEMP [RE] – PARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

В отреза – [S]MKA

Æ 3; †; горяла; 17/19,4 мм; 2,00 г

Кизик, 351-361 г.; LRBC II, nos. 2496, 2498

Пол. инв. № 58/18

14. A. [D N CON]STAN – [TIVS] P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

В отреза – SMKВ

Æ 3; †; горяла; 14,7/15,5 мм; 1,16 г

Кизик, 355-361 г.; LRBC II, no. 2049

Пол. инв. № 58/22 (табло XXXI.5)

15. A. [D N CONS]TAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. [FEL TEMP] – REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

Æ 3; †; горяла; 14,2/15 мм; 1,74 г

Нечетлива монетарница, 351-361 г.

Пол. инв. № 58/20

16. А. [D N CON]STAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. FEL TEMP – REPAR[ATIO], вариант *Falling horseman* 3. Войн пробужда повален конник.

Æ 3; ↓; горяла; 15,7/17,3 мм; 2,20 г
 Нечетлива монетарница, 351-361 г.
 Пол. инв. № 58/21

17. А. D N CONSTAN – TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробужда повален конник.

Æ 3; ↖; горяла; 16,5/17,8 мм; 2,65 г
 Нечетлива монетарница, 351-361 г.
 Пол. инв. № 58/74

18. А. [D N C]ONSTAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробужда повален конник.

Æ 3; ↑; горяла, част от периферията липсва; 14,5/16,1 мм; 1,49 г
 Нечетлива монетарница, 351-361 г.
 Пол. инв. № 58/2

19. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробужда повален конник.

Æ 3; ↑; горяла; 15/17 мм; 1,85 г
 Нечетлива монетарница, 351-361 г.
 Пол. инв. № 58/16

20. А. [D N CON]STAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробужда повален конник.

Æ 3; ↘; горяла, части от периферията липсват; 16,6/17,7 мм; 2,24 г
 Нечетлива монетарница, 351-361 г.
 Пол. инв. № 58/17

21. А. [D N CON]STAN – [TIVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробужда повален конник.

Æ 3; ↑; горяла; 15/16,1 мм; 1,84 г
 Нечетлива монетарница, 351-361 г.
 Пол. инв. № 58/19

Констанций II или Юлиан II (цезар)

22. А. Изличен надпис. Бюст надясно.
Оп. SPES [REI – PVBLICE] Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
 В отреза – SMKB

Æ 4; ↑; горяла; 14,3/16,1 мм; 1,73 г
 Кизик, 355-361 г.; LRBC II, nos. 2504-2505
 Пол. инв. № 58/11

23. А. Изличен надпис. Бюст надясно.
Оп. Изличен надпис, тип SPES REIPVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.

Æ 4; ↓; горяла; 16,1/17,1 мм; 2,01 г

Нечетлива монетарница, 355-361 г.
Пол. инв. № 58/3

Юлиан II (цезар)

24. A. D N IV[LIA – NVS] NOB [C]. Бюст без диадема, надясно.
Op. SPES [REI – PV]BLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
В отреза – ASIRM
Æ 4; ↑; горяла; 15,5/17 мм; 1,21 г
Сирмиум, 355-361 г.; LRBC II, по. 1616
Пол. инв. № 58/4

25. A. [D N I]VLIA – [NVS NOB C]. Бюст без диадема, надясно.
Op. SPES [REI – PV]BLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
В отреза – ASIRM
Æ 4; ↓; горяла, части от периферията липсват; 16,5 мм; 1,62 г
Сирмиум, 355-361 г.; LRBC II, по. 1616
Пол. инв. № 58/12 (табло XXXI.6)

26. A. [D N IV]LIA – [NVS] NOB C. Бюст без диадема, надясно.
Op. Изличен надпис, тип SPES REIPVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.
Æ 4; ↓; горяла; 14/15,5 мм; 1,62 г
Нечетлива монетарница, 355-361 г.
Пол. инв. № 58/13

Йовиан

27. A. D N IOVIAN – VS P F AVG. Бюст с диадема, наляво.
Op. VOT / V. Надпис във венец.
В отреза – HER[ACA]
Æ 3; ♁; горяла; 19,8/21,8 мм; 2,76 г
Хераклея, 363-364 г.; LRBC II, по. 1912
Пол. инв. № 58/82 (табло XXXI.7)

Валентиниан I

28. A. D N VALENTINI – [ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – [O] / F; в дясното – II.
Æ 3; ↓; горяла; 18,3/20 мм; 1,95 г
Лугдунум, 364-375 г.
Пол. инв. № 58/28 (табло XXXI.8)

29. A. D N VALENTINI – [ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA [RO] – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – * / A.
В отреза – · GSISC
Æ 3; ♁; горяла; 17,8/19,6 мм; 2,36 г
Сисция, 364-367 г.; LRBC II, по. 1286
Пол. инв. № 58/24 (табло XXXI.9)

30. A. D N VALENTINI – [ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA RO – [MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – M; в дясното – * / P/.
В отреза – BSISC
Æ 3; ↑; горяла; 16,3/18,9; 2,22 г
Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1339
Пол. инв. № 58/25

31. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
On. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – М; в дясното – * / P /.
 В отреза – BSISC
 Æ 3; ↓; горяла; 17,5/19,4 мм; 2,01 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1339
 Пол. инв. № 58/27 (**табло XXXI.10**)
32. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
On. GLORIA [RO – MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – F; в дясното – R / A.
 В отреза – BSISCP
 Æ 3; ↙; горяла; 17/18 мм; 2,54 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1399
 Пол. инв. № 58/36 (**табло XXXI.11**)
33. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
On. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – R.
 В отреза – · BSIS[C]
 Æ 3; ↑; горяла; 17/18 мм; 3,11 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1299
 Пол. инв. № 58/29 (**табло XXXI.12**)
34. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
On. GLORIA [RO – MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – Q.
 В отреза – BSISC[...]
 Æ 3; ↙; горяла; 16/17,8 мм; 2,87 г
 Сисция, 367-375 г.
 Пол. инв. № 58/37 (**табло XXXI.13**)
35. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
On. [S]ECVRITAS – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – R.
 В отреза – ·ΔSISC
 Æ 3; ↓; горяла, част от периферията липсва; 17,8/19,6 мм; 2,45 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1302
 Пол. инв. № 58/51 (**табло XXXI.14**)
36. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
On. SECVRITAS – REIPVBLICAE.). Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – * / F; в дясното – M.
 В отреза – ΔSISC
 Æ 3; ↙; горяла; 18,4/19,2 мм; 2,38 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1329
 Пол. инв. № 58/72 (**табло XXXI.15**)
37. А. D N VALENT[INI – ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
On. [SEC]VRITAS – [REIPVBLICAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – D.
 В отреза – [*]ΔSISC
 Æ 3; ↓; горяла; 17/18 мм; 2,46 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1308
 Пол. инв. № 58/76

38. A. D N VALENTINI – [ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. SECVRITAS – REIPVBLI[CAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

В отреза – TESA

Æ 3; ↓; горяла, части от периферията липсват; 18,7/19,3 мм; 2,23 г

Тесалоника, 364-367 г.; LRBC II, no. 1706

Пол. инв. № 58/80

39. A. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. [GLORIA RO] – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В дясното поле – +.

В отреза – TES

Æ 3; ↑; горяла Æ 3; ↑; горяла; 16,6/18,5 мм; 1,90 г

Тесалоника, 367-375 г. (в LRBC няма такъв вариант; подобен за Грациан: LRBC II, no. 1755)

Пол. инв. № 58/46

40. A. D N VALENTINI – ANVS [P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. SECVRITAS – [REIPVBLICAЕ]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – □; в дясното – □.

В отреза – CONSA

Æ 3; ↓; горяла; 18,5/20 мм; 1,69 г

Константинопол, 367-375 г.; LRBC II, no. 2105

Пол. инв. № 58/54 (табло XXXI.16)

41. A. D N VALENT[INI] – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. [GLOR]IA RO – MANO[RVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↗; горяла; 16,8/18 мм; 2,51 г

Нечетлива монетарница, 364-375 г.

Пол. инв. № 58/60

42. A. D N VALENTINI – [ANV]S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. [GLO]RIA RO – [MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↓; горяла; 17,5/20 мм; 2,15 г

Нечетлива монетарница, 364-375 г.

Пол. инв. № 58/47

43. A. D N VALENTINI – [ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. [SEC]VRITAS – [REIPVBLI]CAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ↖; горяла; 16,7/18,2 мм; 2,94 г

Нечетлива монетарница, 364-375 г.

Пол. инв. № 58/57

44. A. [D N V]ALEN[TINI] – ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип SECVRITAS REIPVBLICAЕ. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ↖; горяла; 17/18,3 мм; 2,04 г

Нечетлива монетарница, 364-375 г.

Пол. инв. № 58/58

45. A. [D N VAL]ENTINI – [ANVS P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип SECVRITAS REIPVBLICAЕ. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ↓; горяла, части от периферията липсват; 18,2 мм; 2,51 г

Нечетлива монетарница, 364-375 г.
Пол. инв. № 58/65

Валент

46. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. SECVRITAS – [REIPVB]LICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – * / А.
В отреза – DASISC
Æ 3; †; горяла, част от периферията липсва; 17,7/19,5 мм; 2,56 г
Сисция, 364-367 г.; LRBC II, по. 1297
Пол. инв. № 58/52 (табло XXXI.17)

47. А. [D N VALEN] – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GLORIA RO] – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – R.
В отреза – · BSIS[C]
Æ 3; ✕; горяла; 17,4/19,5 мм; 2,01 г
Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1300
Пол. инв. № 58/30

48. А. D N VALEN – [S P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
В отреза – · GSIS[C]
Æ 3; ✕; горяла; 16,3/17 мм; 2,22 г
Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1300
Пол. инв. № 58/32

49. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. SECVRITAS – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – * / F; в дясното – M.
В отреза – ASISC
Æ 3; ✕; горяла; 17/19,2 мм; 2,56 г
Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1330
Пол. инв. № 58/56 (табло XXXI.18)

50. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
В отреза – TES[A]
Æ 3; †; горяла; 15,9/18 мм; 1,62 г
Тесалоника, 364-367 г.; LRBC II, по. 1705
Пол. инв. № 58/35 (табло XXXI.19)

51. А. D N VALEN[S] – P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GLO]RIA RO – [M]ANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
В отреза – [C]ONSA
Æ 3; ✕; горяла, част от периферията липсва; 15,3/16,9 мм; 1,63 г
Константинопол, 364-365 г.; LRBC II, по. 2075
Пол. инв. № 58/41

52. А. [D N VALEN] – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GLORIA RO] – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
В отреза – SMKA

Æ 3; ↓; горяла; 14,5/17,4 мм; 1,61 г
Кизик, 367-375 г.; LRBC II, по. 2527
Пол. инв. № 58/26

53. A. D N VALENS – P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
В отреза – ANT[A]
Æ 3; ↓; горяла; 16,1/17,5 мм; 3,08 г
Антиохия, 364-375 г.; LRBC II, по. 2654, 2659
Пол. инв. № 58/39 (**табло XXXI.20**)

54. A. [D N VALEN] – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GLORIA RO – M]ANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
Æ 3; ↓; горяла; 1,66/1,83 мм; 1,81 г
Нечетлива монетарница, 364-378 г.
Пол. инв. № 58/38

55. A. [D N VALEN – S] P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GLORIA RO] – MANORV[M] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
Æ 3; ↓; горяла, част от периферията липсва; 14,0/16,7 мм; 1,36 г
Нечетлива монетарница, 364-378 г.
Пол. инв. № 58/40

56. A. D N VALEN – [S P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GL]ORIA RO – MANORV[M] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
Æ 3; ↗; 16,2/17,3 мм; 2,32 г
Нечетлива монетарница, 364-378 г.
Пол. инв. № 58/48

57. A. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. SEC[VRITAS – REIPV]BLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – A.
В отреза – SMAQ[P]
Æ 3; ↓; горяла, част от периферията липсва; 15,6/17,1 мм; 1,96 г
Аквилея, 364-367 г.; LRBC II, по. 968
Пол. инв. № 58/75 (**табло XXXI.21**)

58. A. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. SECVRITAS – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – A.
В отреза – SMAQP
Æ 3; ↘; горяла; 18,0/20,7 мм; 3,31 г
Аквилея, 364-367 г.; LRBC II, по. 968
Пол. инв. № 58/69 (**табло XXXII.1**)

59. A. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. [SECV]RITAS – REIPVBLICA. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – R.
В отреза – [J]ASISC
Æ 3; ↓; горяла; 17,5/18,3 мм; 2,24 г
Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1303
Пол. инв. № 58/66

60. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. SECVRITAS – REIPVBLICA. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – D.

В отреза – [*]ASISC

Æ 3; ⚭; горяла; 17,0/17,8 мм; 2,81 г

Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1509

Пол. инв. № 58/71 (табло XXXII.2)

61. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SECVRITAS] – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

В отреза – TESA

Æ 3; ⚭; горяла; 15,8/17,5 мм; 1,84 г

Тесалоника, 364-367 г.; LRBC II, по. 1704

Пол. инв. № 58/63

62. А. [D]N VAL[EN] – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SECVRITAS] – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

В отреза – TES

Æ 3; ⚭; горяла; 15,2/17,2 мм; 1,50 г

Тесалоника, 367-375 г.

Пол. инв. № 58/81

63. А. [D N VALEN] – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SECVRITAS] – [RE]IPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

В отреза – [SM]HA

Æ 3; ⚭; горяла, части от периферията липсват; 16,3/18,5 мм; 2,39 г

Хераклея, 366-367 г.; LRBC II, по. 1935

Пол. инв. № 58/55

64. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. SECVRITAS – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

В отреза – SMKB

Æ 3; ⚭; горяла; 16,8/18,7 мм; 1,72 г

Кизик, 364-365, 367-375 г.; LRBC II, по. 2520, 2530

Пол. инв. № 58/70

65. А. [D]N VALENS – [P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.

Оп. SECVRITAS – [REIPVBLICAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

В отреза – [S]MN[A]

Æ 3; ⚭; горяла; 14,9/16,4 мм; 2,56 г

Никомедия, 367-375 г.; LRBC II, по. 2337

Пол. инв. № 58/64 (табло XXXII.3)

66. А. [D N VALEN] – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SEC]VRITAS – [REIPVBLICAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ⚭; горяла, част от периферията липсва; 16,3 мм; 1,29 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/49

67. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SECVRITAS] – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ♁; горяла; 17,3/18,1 мм; 2,07 г
 Нечетлива монетарница, 364-378 г.
 Пол. инв. № 58/61

68. А. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. SECVRITAS – [REIPVBLICAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.
 Æ 3; †; горяла; 15,5/16,0 мм; 3,01 г
 Нечетлива монетарница, 364-378 г.
 Пол. инв. № 58/68

69. А. D N VALEN – [S P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. [SECVR]ITAS – [REIPVBLICAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.
 Æ 3; †; горяла; 14,8/16,6 мм; 2,01 г
 Нечетлива монетарница, 364-378 г.
 Пол. инв. № 58/79

70. А. [D N] VALEN – [S P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличени надпис и изображение
 Æ 3; горяла; 16,5/18,1 мм; 2,59 г
 Нечетлива монетарница, 364-378 г.
 Пол. инв. № 58/62

Грациан

71. А. D N GRATIA – [NVS] P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. SECVRITAS – [REI]PVBLIC[AE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.
 В отреза – SMVR[P]
 Æ 3; ♁; горяла; 17,4/19,3 мм; 2,06 г
 Рим, 367-375 г.; LRBC II, по. 726
 Пол. инв. № 58/50 (табло XXXII.4)

72. А. [D N GRATI]ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. GLOR[IA R]O – [MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В дясното поле – А / К.
 В отреза – ΔSISCE

Æ 3; ♁; горяла; 17,2/17,5 мм; 2,76 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1381 или 1392
 Пол. инв. № 58/31

73. А. D N GRATIANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. SECVRITAS – REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В дясното поле – R.
 В отреза – ASISC
 Æ 3; †; горяла; 17,4/19,0 мм; 2,16 г
 Сисция, 367-375 г.; LRBC II, по. 1304
 Пол. инв. № 58/53 (табло XXXII.5)

74. А. D N GRATIA – NVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Оп. GLOR[IA R]O – [MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В лявото поле – V; в дясното – * / P.
 В отреза – TES
 Æ 3; †; горяла; 16,5/17,6 мм; 2,28 г
 Тесалоника, 375-378 г.; LRBC II, по. 1810
 Пол. инв. № 58/34 (табло XXXII.6)

Валентиниан I или Валент

75. Л. D N VAL[...]. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличени надпис и изображение

Æ 3; горяла, части от периферията липсват; 17,8 мм; 2,02 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/88

Валентиниан I, Валент или Грациан

76. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [GLOR]IA RO – [MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ♀; горяла, част от периферията липсва; 16,0 мм; 1,66 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/42

77. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [GLO]RIA RO – [MANORVM] (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↑; горяла, част от периферията липсва; 16,3/17,4 мм; 2,03 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/45

78. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Тип GLORIA ROMANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ♀; горяла; 15,2/16,6 мм; 2,07 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/33

79. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Тип GLORIA ROMANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ♀; горяла, запазена около ½ от ядрото; 16,5 мм; 1,31 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/43

80. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Тип GLORIA ROMANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↓; горяла, част от периферията липсва; 16,0 мм; 1,14 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/44

81. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Тип GLORIA ROMANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↑; горяла, части от периферията липсват; 13,7/15,6 мм; 1,52 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/85

82. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Тип SECVRITAS REIPVBLICAE (в отреза – [R]SECVNDA). Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ↓; горяла; 14,8/16,0 мм; 2,06 г

Рим, 367-375 г.

Пол. инв. № 58/73

83. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SECVRITAS] – REIPVB[LICAE]. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ♀; горяла; 15,0/16,2 мм; 2,22 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/77

84. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличен надпис, тип SECVRITAS REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ♀; горяла; 16,0/18,1 мм; 1,60 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/67

85. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличен надпис, тип SECVRITAS REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ♀; горяла, запазена е около ½ от ядрото; 15,6 мм; 1,35 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/83

86. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличен надпис, тип SECVRITAS REIPVBLICAE. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ♀; горяла, части от периферията липсват; 16,5/17,2 мм; 1,39 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 58/84

IV в.

87. А. Изличени надпис и изображение

Оп. Изличени надпис и изображение

Æ 3; горяла, запазена е около ½ от ядрото; 16,7 мм; 0,64 г

Пол. инв. № 58/87

88. А. Изличени надпис и изображение

Оп. Изличени надпис и изображение

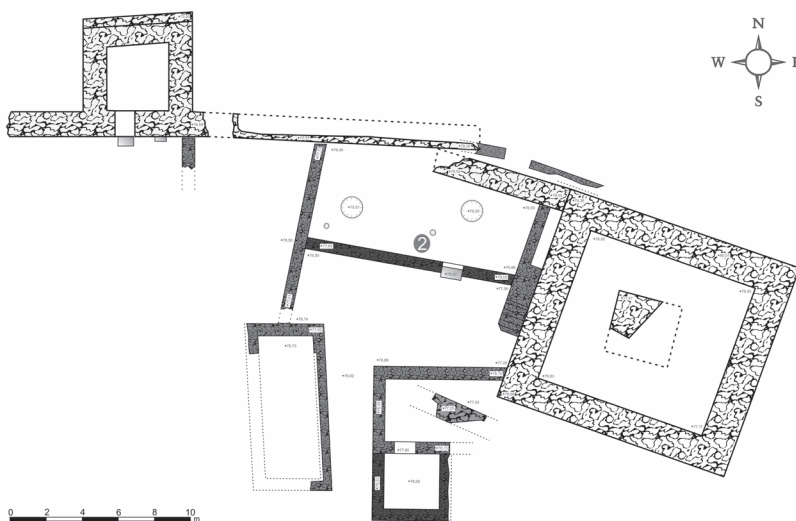
Æ 3; горяла, запазена е около ¼ от ядрото; 11,5 мм; 0,37 г

Пол. инв. № 58/89

Колективна находка № 2

Втората находка е намерена в най-северната част на „Градището“ (фиг. 2). Открита е практически „на куп“ (на площ с размери 0,1 x 0,1 м) в опожарен пласт в чертите на изградената по-късно на това място Сграда 4. Според теренните констатации, дотогава тук вероятно е съществувал покрит с керемиди дървен навес, пристроен към северната крепостна стена. По находките от пласта може да се заключи, че към момента на опожаряването под навеса са били съхранявани зърнени храни в плетени кошове и/или дървени сандъци.

Монетите са 16 на брой. Всички те са горели и силно обезличени. В резултат на високата температура, две от тях са се споили откъм опаковата страна (кат. № 4 и 15). С изключение на един слу-

Фиг. 2. План на Сектори 1-3 с местонамирането на колективна монетна находка № 2.

чайно попаднал в състава ѝ много по-ранен екземпляр – съвсем износен ас от II в. (кат. № 1)², находката се състои от късноримски бронзови монети от дребен номинал, отсечени в периода от 335-341 до 364-378 г.³ Само три от тях подлежат на точно каталожно определение (кат. № 8-10). Персоналната атрибуция на други две (кат. № 3, 11) е сигурна, въз основа на частично запазените надписи върху лицевата страна. Достатъчно ясно разпознаваемите реверсни изображения върху 7 от екземплярите (кат. № 2, 5-7, 12-14) позволяват отнасянето им към конкретни типове (*GLORIA EXERCITVS* (3), *SPES REIPVBLICE*, *FEL TEMP REPARATIO* (вариант *Falling horseman* 3), *SECVRITAS REIPVBLICAE*, *GLORIA ROMANORVM* (8)), които обаче са засвидетелствани в монетосеченето на повече от един владетел в рамките на даден хронологически отрязък. Доловимите портретни черти върху двете споени монети дават основание единият от владетелските образи да бъде с висока степен на вероятност оприличен на Констанций II, докато другият ще да е на някого от родствениците-съуправители на Римската империя Валентиниан I, Валент или Грациан.

² Появата на тази монета в находката не трябва да се тълкува като някаква особена изненада. Като се има предвид, че през римската епоха тук е функционирало езическо светилище, тя по всяка вероятност е била намерена от по-късните обитатели на „Градището“ на място и повторно включена от тях в съвременната циркуляционна среда.

³ Една от монетите (кат. № 16) е със само частично запазено ядро и напълно изличени надписи и изображения.

КАТАЛОГ

II в.

1. А. Изличен надпис. Женски (?) бюст, надясно.

Оп. Изличени надпис и изображение

Æ ас; горяла; силно износен; 25,8/27,4 мм; 6,82 г

Рим, II в.

Пол. инв. № 74/1 (**табло XXXII.7**)

Константинова династия

2. А. Изличен надпис. Бюст надясно.

Оп. Изличен надпис, тип GLORIA EXERCITVS (3). Двама войници прави, между тях едно знаме.

Æ 3; ↓; горяла; 15,1/16 мм; 1,73 г

Нечетлива монетарница, 335-341 г.

Пол. инв. № 74/4

Констанций II

3. А. [D N CONSTAN] – TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [SPES REI – PVB]LICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.

Æ 4; ↑; горяла; 14,8/15,4 мм; 2,05 г

Нечетлива монетарница, 355-361 г.

Пол. инв. № 74/2

4. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Æ 4; горяла; 15,4/16,1 мм

Пол. инв. № 74/15-2 (**табло XXXII.11**)

Констанций II или Юлиан II (цезар)

5. А. Изличен надпис. Бюст надясно.

Оп. Изличен надпис, тип SPES REI – PVBLICE. Войн прав, наляво, с кълбо и копие.

Æ 4; ↑; горяла; 14,5/15,6; 1,91 г

Нечетлива монетарница, 355-361 г.

Пол. инв. № 74/3

Констанций II, Констанций Гал или Юлиан II (цезар)

6. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

Æ 3; ↑; горяла, счупена (слепена); 17/18,3 мм; 1,56 г

Нечетлива монетарница, 351-361 г.

Пол. инв. № 74/13

7. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличен надпис, тип FEL TEMP REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3. Войн пробжда повален конник.

Æ 3; ↓; горяла, част от периферията липсва; 15/17,3 мм; 1,68 г

Нечетлива монетарница, 351-361 г.

Пол. инв. № 74/14

Валентиниан I

8. А. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. [GLORIA RO] – MANORVM (8) Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

В отреза – [R]·PRIMA

Æ 3; ↙; горяла; 16,7/19,2 мм; 2,19 г

Рим, 367-375 г.; LRBC II, no. 715

Пол. инв. № 74/8 (**табло XXXII.10**)

9. A. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. SECVRITAS – REIPVBL[ICA]E. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка. В лявото поле – * / A.

В отреза – ΔSISC

Æ 3; ↓; горяла; 17,2/18,8 мм; 2,62 г

Сисция, 364-367 г.; LRBC II, no. 1288

Пол. инв. № 74/12 (**табло YY.9**)

Валент

10. A. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. GLORIA RO – MANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник. В дясното поле – R.

В отреза – ΓSISC

Æ 3; ↗; горяла; 17,1/18 мм; 2,98 г

Сисция, 367-375 г.; LRBC II, no. 1300

Пол. инв. № 74/7 (**табло XXXII.8**)

Грациан

11. A. [D N GRAT]IANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Op. SECVRI[TAS – REIPVBLICA]E. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ↑; горяла; 17,3/18,2 мм; 3,23 г

Тесалоника (?), 367-375 г.

Пол. инв. № 74/11

Валентиниан I, Валент или Грациан

12. A. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Op. [SECVRITAS – REIPV]BLICA]E. Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.

Æ 3; ↑; горяла, част от периферията липсва; 17,8/18,6 мм; 2,15 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 74/5

13. A. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип GLORIA ROMANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↘; горяла; 15,6/16,9 мм; 1,91 г

нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 74/6

14. A. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Op. Изличен надпис, тип GLORIA ROMANORVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.

Æ 3; ↑; горяла, запазена е около ½ от ядрото; 18,2 мм; 1,25 г

Нечетлива монетарница, 364-378 г.

Пол. инв. № 74/10

15. A. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Æ 3; горяла, части от периферията липсват; 18,5 мм

Пол. инв. № 74/15-1 (**табло XXXII.11**)

IV в.

16. А. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.

Оп. Изличени надпис и изображение

Æ 3; горяла, част от периферията липсва; 17,1 мм; 1,02 г

Пол. инв. № 74/9

Колективна находка № 3

Третата находка произхожда от т. нар. Сектор 6, обособен в южната част на „Градището“ (фиг. 1). Тя също се състои от горели късноримски бронзови монети от дребен номинал. Монетите, 10 на брой, бяха намерени пръснати една до друга директно върху старателно подравнената материкова скала, която е служила за под в приземния етаж на едно от помещенията на сграда, принадлежаща към първоначалното вътрешно застрояване на късноантичното укрепено селище. За съжаление, при археологическото проучване беше установено, че стратиграфията на културните напластявания на това място е не само нарушена, но на практика напълно унищожена – отначало от дълбоките вкопавания през епохата на средновековието (X-XII в.) и повторно в ново и най-ново време, в резултат на системно ограбване на строителния материал и иманярски интервенции. Все пак, въз основа на наблюденията в останалата част от сектора, изгубването на находката най-вероятно следва да се свърже с края на първата фаза в обитаването на укрепеното селище през късната античност, наскоро след което сградите са били ремонтирани и повторно въведени в експлоатация.

Находката, два екземпляра от която (кат. № 9-10) са напълно обезличени, е твърде сходна по състав на описаните по-горе под № 1 и 2. Подлежащите на идентификация монети се вменят в хронологическите граници от 351 до 378 г., като при 7 от тях (кат. № 1-7) може точно да бъде определена и конкретната емисия. И тук, подобно на първата находка, се констатира превес на продукцията на западните над източните монетарници.

КАТАЛОГ

Констанций II

1. А. D N CONSTAN –TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. FEL TEMP – REPARATIO, вариант *Falling horseman* 3 (отляво – Г; в отреза – SM[HA]). Войн пробжда повален конник.

Æ 3; ↑; горяла; 19/20,1 мм; 2,93 г

Хераклея, 351-354 г.; LRBC II, no. 1893

Пол. инв. № 86/2 (табло XXXII.12)

2. А. [D N CONSTAN] –TIVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.

Оп. FEL TEMP [RE – PARATIO], вариант *Falling horseman* 3 (отляво – · М ·; в отреза – CONSB). Войн пробжда повален конник.

Æ 3; ⚭; горяла, част от периферията липсва; 16,5/17,9 мм; 2,13 г
 Константинопол, 355-361 г.; LRBC II, no. 2049
 Пол. инв. № 86/1 (**табло XXXII.13**)

Валентиниан I

3. A. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. GLORIA RO – [M]ANORV[M] (8) (в отреза – SMAQP). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
 Æ 3; ⚭; горяла; 17/18,8 мм; 2,15 г
 Аквилея, 367-375 г.; LRBC II, no. 1111
 Пол. инв. № 86/3 (**табло XXXII.14**)

4. A. D N VALENTINI – ANVS P F [AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GL]ORIA RO – MANORVM (8) (отляво – OF; отдясно – I; в отреза – CONST). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
 Æ 3; ⚭; горяла, част от периферията липсва; 17,5/19,9 мм; 2,35 г
 Арелате, 367-375 г.; LRBC II, no. 512, 518 (тук с неотбелязано в LRBC съкращение на монетарницата)
 Пол. инв. № 86/4 (**табло XXXII.15**)

5. A. D N VALENTINI – ANVS P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. SECVRITAS – REIPVBLICAE (отляво – * / A; в отреза – ASISC). Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.
 Æ 3; ⚭; горяла; 17,7/18,5 мм; 2,52 г
 Сисция, 364-367 г.; LRBC II, no. 1288
 Пол. инв. № 86/6

Валент

6. A. D N VALEN – S P F AVG. Бюст с диадема, надясно.
Op. SECVRITAS – REIPVBLICAE (отляво – M / U; в отреза – SMAQP). Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.
 Æ 3; ⚭; горяла; 17/18,9 мм; 2,26 г
 Аквилея, 364-367 г.; LRBC II, no. 1001 (тук с три вертикално разположени точки, вместо само с една)
 Пол. инв. № 86/7 (**табло XXXII.16**)

7. A. [D]N VALEN – S [P F AVG]. Бюст с диадема, надясно.
Op. [SECVRITAS – REIPVBLICAE (отдясно – [A]; в отреза – TES). Виктория наляво, държи венец и палмова клонка.
 Æ 3; ⚭; горяла, част от периферията липсва; 17,2/18,2 мм; 2,48 г
 Тесалоника, 367-375 г.; LRBC II, no. 1735
 Пол. инв. № 86/8

Валентиниан I, Валент или Грациан

8. A. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.
Op. [GLO]RIA RO – [MANO]RVM (8). Императорът прав, надясно, държи лабарум и влачи пленник.
 Æ 3; ⚭; горяла, част от периферията липсва; 19,5 мм; 1,47 г
 Нечетлива монетарница, 364-378 г.
 Пол. инв. № 86/5

IV в.

9. A. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.
Op. Изличени надпис и изображение

Æ 3/4; горяла, запазена около $\frac{1}{2}$ от ядрото; 13,6 мм; 0,46 г
Пол. инв. № 86/9

10. Л. Изличен надпис. Бюст с диадема, надясно.
Оп. Изличени надпис и изображение
Æ 3/4; горяла, запазена около $\frac{1}{2}$ от ядрото; 13,7 мм; 0,45 г
Пол. инв. № 86/10

От „Градището“ край Рибен е известна още една колективна монетна находка (65 екз.), завършваща с емисии на Валентиниан I, Валент и Грациан. Намерена е била през 2015 г. по време на разкопки в Сектор 5, обхващащ централната част на обекта (Бънов, Дяков 2016, 471). Проучвателите са склонни да свържат тази находка с края на обитаването на частично разкритата тук късноантична сграда, но по-вероятно е тя да маркира края само на фаза в нейната строителна история. Работата е там, че в предварителните отчети изрично се отбелязва, че стратиграфията в Сектор 5 е била заварена почти напълно унищожена в резултат от съвременни намеси (Бънов, Дяков, Найденов 2015, 444; Бънов, Дяков 2016, 471). Същевременно през 2016 г. в югозападната част на сектора беше идентифицирана на терена и разчистена яма-зърнохранилище, издълбана в материковата скала, която през последните десетилетия на IV в. е била превърната в боклучна (Торбатов, Бънов, Иванова 2017). Съдържанието на запълнителя ѝ показва, че по това време някъде наблизо е било предприето разчистване на разрушения, причинени от пожар, като обитаването на непосредствената околност е продължило и през началните десетилетия на V в. Важно е да се отбележи, че от ямата произхождат и две горели и споеени с обратните си страни късноримски бронзови монети: едната – Æ 3 на Валент, а другата – Æ 4 с изличен надпис, възможно на Констанций II (Пол. инв. № 4/2016). По същество, това е още една (пета!) колективна монетна находка с идентичен *terminus post quem* на коментираните.

Стратиграфските наблюдения и конструктивният анализ на регистрираните архитектурни структури, осъществени в хода на археологическите разкопки на „Градището“ край Рибен през 2016 г., свидетелстват за наличието на две обособени фази в обитаването на изграденото тук около средата на IV в. сл. Хр. укрепено селище. Съставът и състоянието на представените по-горе колективни монетни находки, произхождащи от различни места в чертите на защитената територия, убедително и съвсем точно очертават времето и обстоятелствата, довели до края на първата от тях.

Археологическите реалности и нумизматичните данни недвусмислено свидетелстват, че късноантичното укрепено селище край Рибен не просто е пострадало, но дори временно е престанало да

съществува в годините на т. нар. Втора готска война на император Валент (376-378 г.). Драматичните събития, свързани с този период, са многократно и подробно коментирани в научната книжнина (Велков 1959, 36-37; Wolfram 1979, 136-153; Heather 1994, 112-131; Клауде 2002, 22-24; Kulakowski 2007, 80-91). Задоволително са изяснени и тежките поражения, понесени от селищната система в диоцеца Тракия в резултат на продължилата там чак до есента на 382 г. военно-политическа анархия (Велков 1959, 37-38; Динчев 2002, 156-157; Торбатов 2011, 333-334). Необходимо е обаче да се направи едно важно уточнение: приписваната от Амиан Марцелин на готския вожд Фритигерн реплика, че той се намирал „в миф със стените“ (Amm. Marc. Rerum gest., XXXI, 6, 4 – ed. Gardthausen), не бива да се надценява и едва ли не сакрализира. Големите градове и яките крепости, отбранявани от многочислени, добре снаряжени и подготвени във военно отношение защитници, действително се оказали непреодолими за незапознатите по това време с изкуството на полиоркетиката готи, но съвсем не такава е била съдбата на редица укрепени обекти с по-скромни отбранителни възможности (вж. Торбатов 2002, 421-423, 454), сред които се нарежда и „Градището“ край Рибен.

Колективна находка № 4

В пълно противоречие с регистрирания археологически контекст, в Сектор 6, непосредствено под чимовия пласт и в съседство с иманярски изкоп, бяха намерени две аспри на цар Иван Александър със сина му Михаил Асен (**фиг. 1**). Съдейки по състоянието и обстоятелствата на намирането им, те очевидно съставляват част от съкровище, ядрото на което е било открито при нерегламентирани изкопни дейности в чертите на обекта в недалечното минало.

Преди трезорирането и двете монети са били продължително време в обращение, за което свидетелстват силно огладените ръбове на иначе отсечените във висок релеф изображения.

Стилистичните белези и съчетанието от монограми върху единия екземпляр (кат. № 1) предполагат отнасянето му към I тип, Вариант А в сребърните монетосечения на Иван Александър, според типологията на В. Пенчев (Юркова, Пенчев 1990, 125, 129-131: 1337 – 1340/41 г.), който съответства на Вариант Б от Първа хронологична фаза на Второто сребърно монетосечение на Иван Александър, според класификацията на К. Дочев (Дочев 1992, 93, 233; Дочев 2009, 135-143: 1332/33 – 1347/48 г.). Изненадващо ниското тегло на монетата (само 1,30 г!) може да се обясни с изказаното становище, че монетосеченето от този вид е било извършвано по системата „*al pezzo*“ (Дочев 1983, 11; Дочев 1992, 94), но по-вероятно е това да се

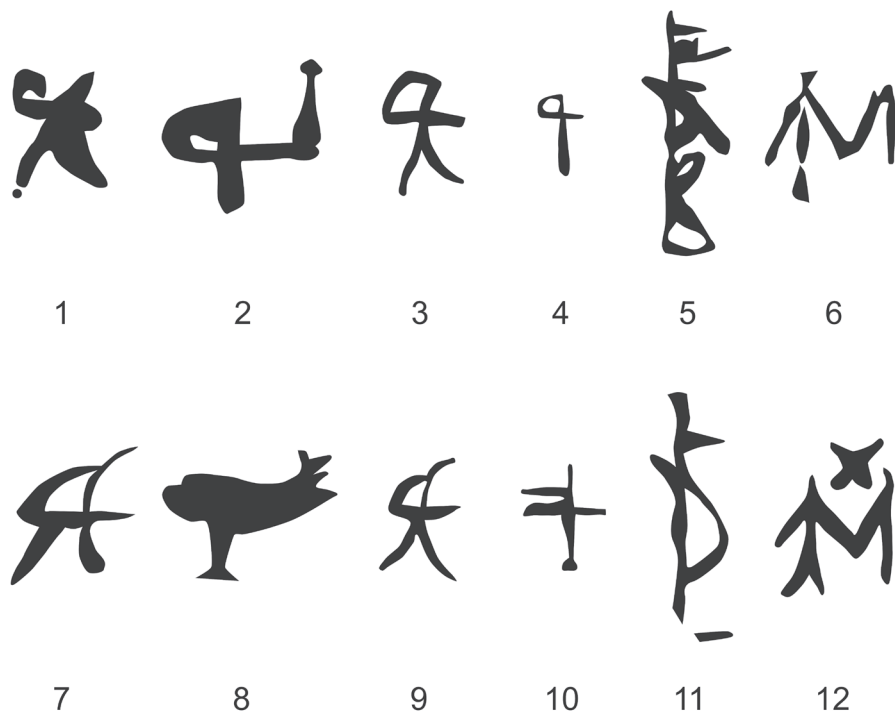

Таблица II. Монограмите върху монетите от колективна находка № 4.

дължи на вторично орязване на нейната периферия, целящо привеждането ѝ към по-късен редуциран тегловен стандарт⁴.

Вторият екземпляр (кат. № 2) е със сходни на първия стилистични характеристики, но с неоформено ядро и опростен монограм на епитета „благодарен“, въз основа на което, както и на теглото му, той уверено се вписва във II тип, Вариант Б в сребърните монетосечения на Иван Александър, по В. Пенчев (Юркова, Пенчев 1990, 125, 131: 1340/41 – 1355/56 г.), или Втора хронологична фаза на Второто сребърно монетосечение на Иван Александър, по К. Дочев (Дочев 1992, 93, 233; Дочев 2009, 143-148: 1347/48 – 1355/56 г.).

Укриването на находката – сред древни руини, на отдавна необитаем терен, но в близост до познато от векове и вероятно все още използвано пътно трасе, предположително би могло да се постави във връзка с трагичните събития около края на Второто българско царство.

⁴ По монетата няма категорични белези от извършването на подобно действие, но, както вече беше отбелязано, тя се е намирала продължително време в циркулация и ръбовете ѝ са силно огладени. От друга страна, въпросната практика е многократно засвидетелствана спрямо ранни емисии от това монетосечение, като изпълнението ѝ се отличава с подчертана грижливост (Юркова, Пенчев 1990, 133-134; Пенчев 1994, 85; Дзнев 2011, 131-132).

КАТАЛОГ

Иван Александър с Михаил Асен

1. А. Исус Христос със зрънчест кръстат нимб, туника, колобион и мантия, прав, насреща, с двете ръце благославя; зад гърба му – трон без облегалo; в полето горе, вляво и вдясно – надпис IC/X (за изобразяване на буквата С са използвани пръстите на благославящата ръка на Христос); в полето вляво – монограм на името Александър (**таблица II, 1**); в полето вдясно – монограм на титлата цар в огледална форма (**таблица II, 2**); зрънчест кръг.

Оп. Иван Александър (вляво) и Михаил Асен (вдясно) прави, насреща, със стемии с пропендули, дивитисиони и лороси с диагонално спуснати краища, държат помежду си знаме с дълга дръжка върху три разклонения; в другите си ръце двамата държат по един скиптър с кръст; горе, вляво от знамето – монограм на името Александър (**таблица II, 3**); горе, вдясно от знамето – монограм на титлата цар (**таблица II, 4**); долу, в полето вляво – сложно оформен монограм на епитета „благOVERен“ (**таблица II, 5**); долу, в полето вдясно – монограм на името Михаил (**таблица II, 6**); вляво и вдясно над основата на знамето – четирилъчна звезда и стилизирана лилия (?); зрънчест кръг.

AR аспра; ⚡; 1,99/2,08; 1,30 г

Пол. инв. № 31/1 (**табло XXXII.17**)

2. А. Исус Христос със зрънчест кръстат нимб, туника, колобион и мантия, прав, насреща, с двете ръце благославя; зад гърба му – трон без облегалo; в полето горе, вляво и вдясно – надпис IC/XC; в полето вляво – монограм на името Александър (**таблица II, 7**); в полето вдясно – лошо отпечатан монограм на титлата цар в огледална форма (**таблица II, 8**); частично отпечатан зрънчест кръг.

Оп. Иван Александър (вляво) и Михаил Асен (вдясно) прави, насреща, със стемии с пропендули, дивитисиони и лороси с диагонално спуснати краища, държат помежду си знаме с дълга дръжка върху три разклонения; в другите си ръце двамата държат по един скиптър с кръст; горе, вляво от знамето – монограм на името Александър (**таблица II, 9**); горе, вдясно от знамето – монограм на титлата цар (**таблица II, 10**); долу, в полето вляво – частично запазен монограм с опростена форма на епитета „благOVERен“ (**таблица II, 11**); долу, в полето вдясно – монограм на името Михаил (**таблица II, 12**); вляво и вдясно над основата на знамето – петолъчна и четирилъчна звезда; частично отпечатан зрънчест кръг

AR аспра; ⚡; 1,89/2,04; 1,56 г

Пол. инв. № 31/2 (**табло XXXII.18**)

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Бънов 2014:** П. Бънов. Спасителни археологически разкопки „Ад Пута 2013“, с. Рибен, общ. Долна Митрополия, област Плевен. – В: Археологически открития и разкопки през 2013 г. София, 2014, 330-333.
- Бънов, Дяков 2016:** П. Бънов, М. Дяков. Проучвания на крайпътна станция – кастел „Ад Пута“, с. Рибен, област Плевен. – В: Археологически открития и разкопки през 2015 г. София, 2016, 469-473.
- Бънов, Дяков, Найденов 2015:** П. Бънов, М. Дяков, В. Найденов. Археологически проучвания на крайпътна станция – кастел „Ад Пута“, с. Рибен, област Плевен. – В: Археологически открития и разкопки през 2014 г. София, 2015, 441-444.
- Велков 1921:** И. Велков. Археологически изследвания. – Годишник на Народния музей за 1920 год. София, 1921, 57-70.

- Велков 1922:** И. Велков. Антични паметници из България. – Годишник на Народния музей за 1921 год. София, 1922, 198-216.
- Велков 1926:** И. Велков. Антични паметници из България. – Годишник на Народния музей за 1922-1925 год. София, 1926, 127-159.
- Велков 1926/27:** И. Велков. Една нова реплика от статуята на почиващия сатир. – Известия на Българския археологически институт, IV, 1926/27, 61-68.
- Велков 1928/29:** И. Велков. Новооткрити старини. – Известия на Българския археологически институт, V, 1928/29, 367-381.
- Велков 1959:** В. Велков. Градът в Тракия и Дакия през късната античност (IV-VI в.). Проучвания и материали. София, 1959.
- Герасимов 1952:** Т. Герасимов. Колективни находки на монети през последните години. – Известия на Археологическия институт, 17, 1952, 400-404.
- Дзанев 2011:** Г. Дзанев. Колективна находка от сребърни монети XIII-XIV в.) от с. Кривия, Русенско. – Нумизматика, сфрагистика и епиграфика, 7, 2011, 131-142.
- Динчев 2002:** В. Динчев. Селото в днешната българска територия през ранно-византийската епоха. – В: К. Бошнаков, Д. Ботева (ред.). Сборник в чест на проф. Маргарита Тачева (Jubilaus V). София, 2002, 157-158.
- Дочев 1983:** К. Дочев. Няколко бележки върху сребърното монетосечение на Иван Александър със сина му Михаил Асен. – Нумизматика, 1983, 2, 3-14.
- Дочев 1992:** К. Дочев. Монети и парично обръщение в Търново XII – XIV в. Велико Търново, 1992.
- Дочев 2009:** К. Дочев. Каталог на българските средновековни монети XIII – XIV век (типове, варианти, цени). Велико Търново, 2009.
- Кацаров 1911:** Г. Кацаров. Антични паметници из България. – Известия на Българското археологическо дружество, 2, 1911, 175-190.
- Клауде 2002:** Д. Клауде. История вестготов. Санкт Петербург, 2002.
- Маджаров 1990:** М. Маджаров. Пътят Ескус – Филипол (I-IV в.). – Археология, 1990, 1, 18-29.
- Митова-Джоновна 1979:** Д. Митова-Джоновна Археологически паметници в Плевенски окръг. София, 1979.
- Пенчев 1994:** В. Пенчев. Съкровище от сребърни монети на цар Иван Александър със сина му Михаил Асен от Ловешката крепост. – Нумизматика и сфрагистика, 1994, 1-4, 82-91.
- Торбатов 2002:** С. Торбатов. Укрепителната система на провинция Скития (края на III – VII в.). Велико Търново, 2002.
- Торбатов 2011:** С. Торбатов. Развитие на селищната структура в Добруджа през късната античност. – В: Х. Тодорова, К. Йорданов, В. Велков, С. Торбатов. История на Добруджа. Том I (второ, преработено и допълнено издание). Велико Търново, 2011, 333-341.
- Торбатов, Бънов, Иванова 2017:** С. Торбатов, П. Бънов, Б. Иванова. Археологическо проучване на „Градището“ край с. Рибен. – В: Археологически открития и разкопки през 2016 г. София, 2017 (под печат).
- Филов 1911:** Б. Филов. Новооткрити старини. – Известия на Българското археологическо дружество, 2, 1911, 268-287.
- Юркова, Пенчев 1990:** Й. Юркова, В. Пенчев. Български средновековни печати и монети. София, 1990.
- Heather 1994:** Peter Heather. Goths and Romans 332–489. Oxford, 1994.
- Kulakowski 2007:** M. Kulakowski. Rome's Gothic Wars: From the Third Century to Alaric. Cambridge, 2007.
- LRBC I:** P. Hill, J. Kent. Late Roman Bronze Coinage. Part I. The Bronze Coinage of

the House of Constantine. A.D. 324-346. – In: Late Roman Bronze Coinage. A.D. 324-498. London, 1965.

LRBC II: R. Carson, J. Kent. Late Roman Bronze Coinage. Part. II. Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire. A.D. 346-498. – In: Late Roman Bronze Coinage. A.D. 324-498. London, 1965.

Seure 1925: G. Seure. Archéologie thrace. Documents inédits ou peu connus. Revue archéologique, XXII, 1925, 1-38.

Wolfram 1979: H. Wolfram. Die Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts. Entwurf einer historischen Ethnographie. München 1979.

ТЕКСТ КЪМ ИЛЮСТРАЦИИТЕ:

Фиг. 1. План на Сектор 6 с местонамирането на колективни монетни находки № 1, 3 и 4.

Фиг. 2. План на Сектори 1-3 с местонамирането на колективна монетна находка № 2.

Таблица I. Разпределение на монетите от колективна находка № 1 по монетарници.

Таблица II. Монограмите върху монетите от колективна находка № 4.

Табло XXXI. 1-21. Монети от колективна находка № 1.

Табло XXXII. 1-6. – Монети от колективна находка № 1; **7-11** Монети от колективна находка № 2; **12-16.** Монети от колективна находка № 3; **17-18.** Монети от колективна находка № 4.

FOUR COIN HOARDS FROM GRADISHTETO SITE NEAR RIBEN

Sergey Torbatov
(Summary)

The multilayered site of Gradishteto is located in the northwestern surroundings of Riben village (Dolna Mitropolia municipality, Pleven district). Since 2013, regular archaeological excavations are taking place there. The research in 2016 appeared to be especially beneficial providing significant additions and corrections with regard to the general chronology of the site, its stratigraphy and the inner periodization of the cultural layers registered on its territory as well as their function and cultural and historical interpretation. A thorough scientific processing has been accomplished of the multiple coin material from campaign 2016, found largely in a certain archaeological context. The results are of paramount importance for the satisfactory resolution concerning the problems of the chronological periodization.

The subject of the work here presented are four hoards as part of the numismatic material. Three of them are dating from the Late Roman Age, and the fourth one – from the time of the Second Bulgarian Kingdom.

The first three hoards terminate in emissions of Valentinian I, Valens and Gratianus. All the coins they contain have burned. The stratigraphic observations and the construction analysis of the registered architectural structures carried out in the course of campaign 2016 testify to the existence of two separate phases of habitation of the fortified settlement built there about the mid 4th c. AD. The composition and the condition of the hoards in question coming from different places within the fortified territory convincingly and accurately outline the time and circumstances leading to the end of the first phase. The archaeological realities and the numismatic data unambiguously show that the Late Antiquity settlement near Riben not just suffered, but even ceased to exist for a certain time during the years of the Second Gothic war of Emperor Valens (376-378).

The fourth hoard contains two asprae of Tsar Ivan Alexander with his son Michael Assen. The coins have been found beyond any adequate archaeological context and most probably represent a small share of a hoard its main part discovered in treasure hunters' diggings within the site limits not too long ago. The concealment of the hoard – among ancient ruins on long since abandoned terrain but close to a road known for centuries and probably still walked in those days, gives us grounds to associate it with the tragic circumstances about the end of the Second Bulgarian Kingdom.